

плати или осуществил расчет не в полном объеме, имеет право отказаться от выполнения своих обязанностей¹.

Несмотря на частые случаи нарушения трудовых прав, работники не готовы активно их отстаивать. Лишь 25% пытаются изменить сложившуюся ситуацию, обращаясь напрямую к работодателю или в профсоюз. Остальные не решаются действовать открыто или игнорируют незначительные нарушения. Часть работников, которых не устраивают условия труда, увольняется, не предпринимая попыток отстоять свои права. 18% не верят в результативность борьбы работников за трудовые права².

Таким образом, результаты данного исследования показывают, что закрепленные законодательно и гарантированные государством трудовые права в реальности не являются обязательной нормой реализации механизма эффективного взаимодействия работодателя и работника, что негативно сказывается на развитии украинского рынка труда. Правовая пассивность работников, боязнь потери рабочего места, а порой и простое отсутствие желания отстаивать свои трудовые права негативно сказывается на их мотивации к труду, а также усиливает неправомерные действия со стороны работодателей.

УДК 331.45:349.2

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ НАГЛЯДУ І КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ

*Литвиненко В.М.,
доцент кафедри трудового права,
адміністративного права та процесу
Чернігівського національного
технологічного університету,
канд. юрид. наук, доцент*

Сьогодні, як ніколи, є актуальним питання охорони праці. Це пов'язано не тільки з розвитком різноманітних технологій виробництва та їх запровадженням, але й з ігноруванням як роботодавцями, так і працівниками норм про охорону праці. Не викликає жодних сумнівів, що нагляд і контроль за дотриманням законо-

¹ [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://sud.ua/ru/news/ukraine/116181-trudovoy-kodeks-2018-vse-chto-ukraintsam-nado-znat-ob-izmeneniyakh>.

² [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://kharkov.hh.ua/article/13846>.

давства у сфері охорони праці, особливо державний, є невід'ємною і навіть найважливішою складовою нагляду і контролю за дотриманням законодавства про працю взагалі. Тому виникає інтерес до питання про суб'єктів, які здійснюють такий нагляд і контроль.

Згідно з чинним законодавством постійний контроль за дотриманням працівниками вимог нормативних актів про охорону праці покладається на власника або уповноважений ним орган. Трудові колективи через обраних ними уповноважених, професійні спілки в особі своїх виборних органів і представників контролюють дотримання всіма працівниками нормативних актів про охорону праці на підприємствах, в установах, організаціях¹. Отже, первинним та постійним суб'єктом здійснення контролю за дотриманням норм про охорону праці є роботодавець і трудовий колектив.

Проте проект Трудового кодексу України прямо не покладає на роботодавця та працівника здійснення контролю за дотриманням законодавства про охорону праці, однак за працівником закріплює як права, так і обов'язки у сфері охорони праці, зокрема працівник зобов'язаний: знати й виконувати вимоги нормативно-правових актів з охорони праці, правила поведінки з машинами, механізмами, устаткуванням та іншими засобами виробництва, користуватися засобами колективного та індивідуального захисту; дбати про особисту безпеку та здоров'я, а також про безпеку та здоров'я людей, які його оточують, під час виконання робіт чи перебування на території юридичної особи; проходити в установленому законодавством порядку періодичний медичний огляд; співпрацювати з роботодавцем у справі створення належних, безпечних і здорових умов праці, особисто вживати заходів для усунення виробничих ситуацій, які можуть становити загрозу його життю чи здоров'ю людей, які його оточують, і навколишньому природному середовищу; негайно повідомляти про виявлену небезпеку і нещасні випадки свого безпосереднього керівника, роботодавця або спеціалістів служби охорони праці; надавати невідкладну допомогу працівникам, які опинилися в ситуації, що становить загрозу їхньому життю чи здоров'ю.

Роботодавець же забезпечує створення належних, безпечних і здорових умов праці, збереження життя і здоров'я працівників, у тому числі шляхом: створення ефективної системи управління охороною праці; виявлення та усунення всіх можливих ризиків для життя й здоров'я працівників; оцінки ризиків, яких неможливо усунути; інформування працівника та проведення з ним

¹ Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.

консультацій про всі ризики для його життя та здоров'я, джерела цих ризиків, а також проведення навчання щодо їх уникнення; проведення консультацій з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником) з питань, що стосуються охорони життя і здоров'я працівників на робочому місці; визначення порядку усунення чи зменшення ризиків та моніторингу ефективності вжитих заходів; виявлення та усунення джерел ризиків; вдосконалення трудового процесу, машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва відповідно до технічного прогресу та індивідуальних можливостей працівників; застосування засобів індивідуального захисту лише у випадках неможливості застосування засобів колективного захисту; вжиття невідкладних заходів для евакуації працівників, гасіння пожеж, надання домедичної допомоги потерпілим, організації зв'язку із зовнішніми службами екстреної медичної допомоги та пожежогашіння, залучення аварійно-рятувальної служби у разі виникнення аварій та нещасних випадків¹. Тобто проект Трудового кодексу України детально називає обов'язки у сфері охорони праці як працівника, так і роботодавця.

Крім роботодавця і працівників, зокрема, здійснення державного нагляду за охороною праці покладається на центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. Так, згідно зі ст. 260 Кодексу законів про працю та Закону України «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992 року державний нагляд і контроль за додержанням законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці здійснюють: центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері ядерної та радіаційної безпеки; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної безпеки; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері здійснення державного нагляду (контролю) у сфері техногенної безпеки; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення.

¹ Про прийняття за основу проекту Трудового кодексу України: Постанова Верховної Ради України від 5 листопада 2015 року № 760-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/760-19>.

Важливим є з'ясування, які ж саме органи сьогодні реалізують ту чи іншу політику із зазначених вище і, відповідно, здійснюють державний нагляд за охороною праці. Так, державну політику у сфері охорони праці сьогодні реалізує Державна служба України з питань праці, правовою основою діяльності якої є Положення про Державну службу України з питань праці, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 р. № 96; державну політику у сфері ядерної та радіаційної безпеки реалізує Державна інспекція ядерного регулювання України, правовою основою якої є Положення про Державну інспекцію ядерного регулювання України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 363; державну політику у сфері здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки реалізує Державна служба України з надзвичайних ситуацій, правовою основою діяльності якої є Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1052; державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення реалізує Державна санітарно-епідеміологічна служба України, правовою основою здійснення діяльності якої є Положення про Державну санітарно-епідеміологічну службу України, затверджене Указом Президента України від 6 квітня 2011 року № 400/2011.

На місцях, крім територіальних органів зазначених вище центральних органів виконавчої влади, контроль за додержанням нормативних актів про охорону праці здійснюють місцеві державні адміністрації та ради ¹.

З огляду на зазначене бачимо, що нагляд і контроль за охороною праці сьогодні здійснює розгалужена система суб'єктів, існування якої ще не забезпечує дотримання норм про охорону праці. Варто пам'ятати і працівнику, і роботодавцю, і державним органам, які здійснюють нагляд у сфері охорони праці, що її метою є збереження не тільки працездатності, а й життя та здоров'я людини. Саме тому кожен із зазначених суб'єктів правовідносин з охорони праці повинен дотримуватись норм про охорону праці та добросовісно виконувати свої обов'язки в цій галузі.

¹ Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.